

тизим сифатида қараб, жараёнда ижобий педагогик самарадорликка эришишни назарда тутати.

Бугунги кунда мамлакатимиз бошланғич таълим тизимини ўқитишнинг бой ва миллий тажрибасига эга. Бу тажриба ютуқларини умумийлаштириш, тизимлаштириш ва оммавийлаштириш зарурияти пайдо бўлиб турибди, бу биринчидан; иккинчидан, мазкур тажрибани ўзлаштириш ва кенг қўламда тарғибот этиш ҳам долзарб ҳисобланади; учинчидан, бошланғич таълимни янада ривожлантириб бориш ва унинг

самарадорлигини янада оширишнинг интегратив асосларини яратиш муҳим аҳамиятга эгадир. Бу борада ўзига хос тадқиқотлар мажмуини яратиш тақозо этилади.

Шундай қилиб инновацион ривожланиш шароитида бошланғич таълимни интегратив ривожлантириш зарурияти ижтимоий аҳамиятга эгаллиги билан диққатни тортади. Бундай илғор томонлар [6] охир-оқибатда бошланғич таълимнинг ижтимоий аҳамиятини [8] янада юксалтиришга хизмат қилиш шубҳасиздир.

Адабиётлар

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 29 апрелдаги «Ўзбекистон Республикаси Халқ таълими тизимини 2030 йилгача ривожлантириш концепциясини тасдиқлаш тўғрисида»ги ПФ-5712-сон Фармони.
2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020 йил 27 февралдаги «Педагогик таълим соҳасини янада ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги Қарори. // «Халқ сўзи» газетаси 2020 йил 28 февраль сони.
3. Адизов Б. Организационно-педагогические условия совершенствования системы повышения квалификации учителей начальных классов. Ак Д. – Ташкент: 1990.
4. Гальперин П.Я. Гармонично развитие поколение – основа прогресса Узбекистана. – Т.: «Шарқ». 1998.
5. Педагогические основы формирования личности учащегося в средней общеобразовательной школе Республики Узбекистан на современном этапе. Сборник. – Т.: «Фан». 2005.
6. Педагогика фанидан изоҳли луғат. Тузувчилар Ж.Хасанбоев, Х.Тўракулов ва бошқ. – Т.: «Fan va texnologiya». 2009.
7. Сафаров Н.С. Прогрессивные идеи и опыт научной педагогики Узбекистана. – Т.: «Фан».1989.
8. Ҳамзаев Ҳ.Х. Бўлажак бошланғич синф ўқитувчиларини ўқувчиларда ижтимоий фаоллик кўникмаларини шакллантиришга тайёрлаш тизимини такомиллаштириш: Пед. ф.б.ф.д. (PhD) дис. автореферати. –Нукус: 2019.

РЕЗЮМЕ

Мақолада Ўзбекистоннинг инновацион ривожланиш босқичида бошланғич таълимни замон талаблари асосида ривожлантириш муаммоси ижтимоий зарурият эканлиги тўғрисида фикр юритилган.

РЕЗЮМЕ

В статье высказано мнение о том, что проблема развития начального образования на современном этапе инновационного развития Узбекистана является необходимостью.

SUMMARY

The article considers the necessity of the problem of development of primary education at the stage of innovative development of Uzbekistan on the basis of modern requirements.

НАЖМИДДИН КУБРО ВА ПАХЛАВОН МАХМУД ТАСАВВУФ ТАЪЛИМОТЛАРИДА ШАХС ТАРБИЯСИ МАСАЛАЛАРИНИНГ ЁРИТИЛИШИ

С.У.Ходжаниязов – педагогика фанлари номзоди, доцент

Урганч давлат университети

Таянч сўзлар: тариқат, муршидлик, одоб-ахлоқ, ботинан, сўфий, увайсий, модарзод авлиё, мардлик ва поклик, қахрамонлик ва фидойилик, маърифат, жисмоний-руҳий қудрат, ахлоқий юксаклик, ватанпарварлик ғоялари.

Ключевые слова: идеи сектантства, наставник, мораль, внутренняя связь, суфий, святой, отвага и чистота, героизм и благородство, просвещение, физическая и духовная сила, моральное величие, патриотизм.

Key words: sectarian ideas, mentor, morality, inner connection, Sufi, saint, courage and purity, heroism and devotion, enlightenment, physical and spiritual strength, moral greatness, patriotism.

Миллий маданий тараққиёт тарихидан маълумки, вужудга келган маънавий-ахлоқий онгнинг ўзгариши оқибатида ёш авлодни мафкуравий, ғоявий жиҳатдан химоя қилиш ва аждоқлар томонидан яратилган маънавий меросни ўрганиш бугунги куннинг долзарб вазибаларидандир. Аждодлар таълимотларидан фойдаланиш минг йиллар давомида ижтимоий ҳаётнинг таназзулга учрашидан химоялаб келган. Хусусан, мутафаккирларнинг маънавий мероси таълим-тарбия жараёнида баркамол авлоднинг маънавий тафаккурини шакллантиришда асосий манбалардан ҳисобланади. «Фарзандларимизни мустақил фикрлайдиган, замонавий билим ва касб-хунарларни чуқур эгаллаган, мустақкам ҳаётий позицияга эга, чинакам ватанпарвар, комил инсонлар сифатида тарбиялаш биз учун ҳақиқат долзарб масала ҳисобланади» [1:178]. Шу боис буюк алломалар томонидан илгари сурилган, авлодлар педагогик тараққиёти ва маънавий қиёфасини юксалтиришга қаратилган илғор ғоялар муҳим аҳамият касб этади. Айниқса, Нажмиддин Кубро ва Пахлавон Махмуднинг педагогик қарашларини замонавий нуктаи назардан ўрганиш бугунги куннинг заруриятидир. Бирор мутафаккирнинг шахсияти, жамиятдаги ўрни ҳақида фикр юритилар экан, унинг қандай манбаларда зикр этилганига қараб, ким бўлганлиги тўғрисида ҳукм чиқариш мумкин. Яъни, масалан, Жомийнинг «Нафахот ул-унс», Навоийнинг «Насойим ул-мухаббат» тазкираларида зикр этилган шахслар, шубҳасиз, мазкур асарлар моҳиятидан келиб чиқиб, авлиёлар қаторига қўшилади.

Машхур шайх, йирик тасаввуф олими, халқ қахрамони ва оташнафас шоир Нажмиддин Кубро Хива яқинидаги ҳозирги Саёт қишлоғида туғилган. Унинг тўлиқ исми- Аҳмад ибн Умар Абулжанноб Нажмиддин ал-Кубро ал-Хивақий ал-Хоразмий. «Шайхи валийтарош» - «Авлиёлар етиштирадиган шайх» номи билан шуҳрат қозongan бу улуг инсон тасаввуфдаги машхур кубравия тариқатига асос солган. Бу тариқат аҳллари хуфий зикрни тарғиб этганлар. Кубравия таълимоти асосан Марказий Осиё ва қисман Эронга тарқалган. Ва кубравия тариқатининг шаклланиш тарихи, одоб-арқони, таълим-тарбия усуллари ҳақида аниқ тасаввур берувчи нодир манба ҳам, албатта, мана шу китоблардир. У манбалар ҳақидаги маълумотлар хилма-хилдир. Нажмиддин Кубро ислом аҳкомлари ва тасаввуф талабларини халқ ўртасида тарғиб қилиш билангина қифояланмай, ўзининг хатти-ҳаракати билан уни амалда ҳам кўрсатади. Тасаввуф намоендаси, мўғул галалари Хоразм тупроғига бостириб келганида у бошқа ўлкалардан келган шогирдларининг бегона заминда ўлиб кетишларини истамай, уларни туғилган юртларига жўнатиб юборади, ўзи эса шаҳар мудофаасига отланади. Муридларининг бирга кетиш тўғрисидаги таклифларига жавобан: «Мен шу ерда шаҳид бўламан. Менга Хоразмни тарқ этишга рухсат йўқ!» - дейди ва қўлига шамшир тутиб, қўлига тош тўлдириб, ёв қаршисига чиқади. Уларга тош отади, бир нечтасини найза билан уриб йикитади. Душманлар унга камондан ўқ узадилар. Ўқлардан бири Шайхнинг кўкрагига санчилади. Шаҳид бўлаётган пайтда у

душман кўлидан байроғини тортиб олиб, шу даражада маҳкам сиқиб ушлаганки, ўн киши бўлиб ҳам унинг кўлидан байрокни олишолмагач, бармоқларини кесишга мажбур бўлишган. Нажмиддин Кубро маънавий меросига назар соладиган бўлсак, Эрон тадқиқотчиси М.Р.Исфандиёр Кубро асарларининг адади 60 дан зиёд бўлиб, улардан айримларигина бугунгача етиб келганлигини айтса [4.5], яна бир эронлик олим Т.Субхоний шайхнинг “Рисола илал хоим” асарини нашрга тайёрлар экан, китоб мукаддимасида унинг араб ва форс тилида ёзган 32 та асарини инвентарь рақамлари билан кўрсатиб беради [6:76]. Шайх Нажмиддин Кубронинг рубоийларидаги асосий ғоя ахлокий баркамолликка эришиш, одамни ҳалокатга бошловчи нафс, ҳусумат, гумон, таъма, нифок, риё, фосихлик кабилар билан боғлиқ гуноҳлардан, яъни салбий феъл-атвордан ҳалос бўлиб, фақат яхши ишлар билан умр-гузаронлик қилишга, инсонпарварлик, яъни руҳий поклик йўлига киришга чорлашдан иборатдир.

Хар сабзаки сув яқосида юз очмиш,

Бир руҳи фариштадур, магар кўз очмиш.

Бир ҳоки паривашки, ёмон кўйма кадам,

Бу гўшаки учун долаву наргис очмиш [7].

Мутасаввуф шоир рубоийларида инсонни жисмоний ва маънавий покликка даъват этади. Унинг рубоийларида буюк инсоннинг педагогик мушоҳадалари, жўшқин ва машаққатли умрининг тажрибалари, умумлашмалари, абадий ишқ ва ҳақиқатга интилган инсон калбининг орзу-истаклари ўз ифодасини топган:

Чун ҳар неки йўк... йўқдир у -буду ҳавас,

Чун ҳар неки бор, бори-нуксон-шикаст.

Билгилки, у йўқ деганлари-бор, ҳаёт,

Кўргилки, у бор демишлари-йўк, абас [9,7].

Нажмиддин Кубронинг тасаввуф тарихидаги яна бир хизматлари – жавонмардлик ғояларини тариқатга жорий этиш бўлди. Аслида, бу иш илгари бўлган, чунончи Абусайд Абулхайр (XI аср) саҳоват ва мардликни сўфийнинг сифатларидан ҳисоблайди. Бироқ Нажмиддин бу қарашни сўфийлар ҳаётига яна ҳам изчилроқ сингдириб юборди. Натижада, мардлик ва поклик, қаҳрамонлик ва фидойилик, маърифат ва жисмоний-руҳий қудрат бирлаштирилди, инсон камолотида ахлокий юксаклик, ватанпарварлик ғоялари кўшилиб ифодаланди.

Хоразмнинг буюк фарзандлари силсиласида енгилмас курашчи паҳлавон ва улуғ тариқат пири Паҳлавон Маҳмуднинг ҳам ўзига хос муносиб ўрни бор. Паҳлавон Маҳмуд таржимаи ҳолини кўздан кечириб эканмиз, унинг узук-юлуқ ва ноаниқ маълумотлардан иборатлигига гувоҳ бўламиз. Ҳолбуки, Ё.Исҳоков ўз мақоласида «Паҳлавон Маҳмуд шоир сифатида XIV-XV асрлардаёқ машҳур бўлиб, XV-XX асрлар мобайнида тузилган энг машҳур тазкира ва қомусларда шоир ва паҳлавон сифатида қайд этилган», - деб бир қатор тазкира ва луғатлар номини кўрсатиб ўтган [3:20]. Маълумки, илоҳий маърифатдан огоҳ инсонлар – тасаввуф намоёндалари қайсидир бир тариқатга мансуб бўладилар. Бу ҳол, табиийки, Паҳлавон Маҳмудга ҳам тегишлидир. Алишер Навоий ўз тазкирасида Паҳлавон Маҳмуд ҳақида «ёшурун сулук ва риёзати ҳам бор эрмиш, андоқки файз оламидин чошни етган эрмиш» дея унинг қайсидир тариқатга мансуб бўлганини, шу сабаб илоҳий фойзалар (илҳом). Тариқат вақилининг сулуқини ойдинлаштирувчи асосий омиллар бу - унинг қимнинг муриди бўлганлиги, қандай муҳит ва оилада тарбия топганлиги билан боғлиқдир. Профессор Н.Комилов ёзади: «Дарҳақиқат, бирор-бир сўфийнинг тариқати ва тасаввуфдаги маслагини аниқлаш учун унинг муҳити, пирлари ҳақида маълумотга эга бўлиш керак... Тасаввуф аҳли дарвеш ва сўфийнинг пири қимлигини

билсалар, унинг қайси равиё ёки сулукка тобеълигини аниқлай олганлар» [5:11] «Ислом оламида ўнга яқин тариқат ва тариқат тармоқлари маломатийликдан қувват олиб ёки унинг таъсирида бунёд этилгандир. Нажмиддин Кубро асос солган кубравийлик ана шулардан бири эди», деб ёзади тасаввуфшунос олим Иброҳим Ҳаққул. Демак, Паҳлавон Маҳмуднинг маломатийликка мансуб бўлиши унинг кубравийлик билан алоқасига боғлиқ ҳолда ривожланган. Оллоҳёр Маҳзуннинг «Риёз уз-зоқирин» тазкирасида келтирилганидек, Паҳлавон Маҳмуд ҳазратларининг оталари ҳам авлиёлик фазилатига эга, улуғ шайх Нажмиддин Кубродан муршидлик руҳсатини олган пир бўлган. Эркин Самандар ўз қасидасида: «Яна шу нарса ҳам ҳақиқатки, Яратганга эътиқодлари беҳад, падари бузрукворлари буюк шайх Нажмиддин Куброга қўл берган валий, ўзлари Ҳақ қарамидан баҳраманд, дину диёнатга умрини бағишлаган тенгсиз қаромат эгаси, илоҳий дониш соҳиби эдиларки, тирикликда пир аталганлари, мулла ва уламоки бор, ул ҳазратга тан бериб, таъзим бажо айлаганлари ана шундан далолатдир деб таъкидлайди [10:71]. Тазкира давомида келтирилганидек, «Бор сен Хивақға, аҳли Хивақни залолат бодиясидан ҳидоят ноҳиясига далолат қилгил. Сенинг аҳлийанг, яъни хотунингнинг қорнида бир жанийн бордур, ул худ бизнинг нафас ўғлимиздур, Хоразм диёрининг ҳуллаи ақди онинг пири Нажмиддин Кубро ҳазратлари бўлганини билиб олиш мумкин зиммаи иқтидоридадур. Ул писар (ўғил) бизнинг нафас ўғлимиздур. Онинг оти Маҳмуддир» жумлаларидан эса Паҳлавон Маҳмуднинг ботиний жиҳатдан кубравия тариқатининг вақили бўлганлиги аён бўлади. Паҳлавон Маҳмуднинг кубравия тариқати вақили эканини тасдиқлайдиган яна бир далилни келтириб ўтсак. Маълумки, Алишер Навоий «Насойим ул-муҳаббат»да авлиёларни ўзига хос тартибда, яъни ҳар бир тариқат вақилларини кетма-кет, масалан, нақшбандия шайхларини бир бўлак, кубравия шайхларини бир бўлак, туркий авлиёларни яна бир бўлак тарзида туркумларга ажратиб зикр этган. Шуни ҳисобга олиб, биз Паҳлавон Маҳмуднинг қайси сулук авлиёлари қаторида келганлигига эътибор қаратдик. Манбашунос олим Ҳамидхон Исломий ўзи фойдаланаётган тазкирада Паҳлавон Маҳмуд тўғрисида 478-тартибда хабар берилганини ёзган [2:48-51]. Демак, маълум бўлмоқдаки, «Насойим ул-муҳаббат»да Паҳлавон Маҳмуд зикри Шайх Нажмиддин Кубро (қ.с.) халифалари (муридлари) қаторида келган. Шуни ҳисобга олиб, юқоридагиларга қўшимча равишда Паҳлавон Маҳмуднинг кубравия сулуқиди бўлганини эътироф этиш мумкин. Энди Паҳлавон Маҳмуднинг жавонмардликка боғлиқлик жиҳатларига тўхталсак. Бунинг учун, даставвал унинг пири муршиди Нажмиддин Кубро ҳазратлари ҳақидаги мулоҳазаларга эътибор қаратсак. «Нажмиддин Кубронинг тасаввуф тарихидаги яна бир хизматлари - жавонмардлик ғояларини тариқатга жорий этиши бўлди», - дейди профессор Н.Комилов ўзининг юқорида эсланган рисоласида. Яна бу ҳақда ўқиймиз: «Нажмиддин Кубро тасаввуф таълимотига бир қатор янгиликлар киритди. Биринчидан, тасаввуфшунос олим, проф. Н.Комилов таъкидлашича, исломия мазҳабида машҳур бўлган «Офок ва анфус» назариясини тасаввуфга татбиқ этди. Иккинчидан, футувватни тасаввуфга қўтди. Учинчидан, ақлий билиш билан интуитив (ҳиссий) билишнинг бирлигини, боғлиқлигини кўрсатди» [8]. Демак, Нажмиддин Кубро ҳазратларининг тариқати бевосита Ҳазрат Али (қ.в.) орқали Пайғамбаримиз (с.а.в.)га бориб туташган. Бу ҳолат ҳам кубравия тариқатининг асосида фатийлик, жавонмардлик одоб-ахлоқи ётишидан ва Паҳлавон Маҳмуднинг ботинан кубравия тариқати вақили сифатида бевосита жавонмардлик

одобига алоқадор сўфий бўлганлигини тасдиқловчи далилдир. Хуллас, Пахлавон Маҳмуднинг жавонмардлик билан алоқасини унинг пахлавонлиги, курашчилар пешвоси бўлганлиги билан эмас, балки тариқати кубравия билан изоҳлаш керак. Яна шу нарса маълум бўладики, Пахлавон Маҳмуд, Шайх Кубродан ботиний иршод олган. Шу сабабдан у ҳам увайсий,

модарзод авлиё сифатларига эга бўлган. Ушбу ҳолат ҳазрат Баҳоуддинга ҳам тегишли бўлган. Яъни: «Тариқат одобини Баҳоуддин Мир Кулолдан олган. Хулоса қилиб айтганда, Пахлавон Маҳмуд ҳазратларида авлиёларга хос барча хусусиятлар бўлган экан ва биз бемалол ул зотни ҳақиқий авлиё деб аташимиз мумкин.

Адабиётлар

1. Мирзиёев Ш.М. Буюк келажигимизни мард ва олийжаноб халқимиз билан бирга курашимиз. – Т.: “Ўзбекистон”, 2017.
2. Исмоилий Ш., Алишер Навоий ва Хоразм авлиёлари. – Т.: «Фан», 1998.
3. Исҳоқов Ё. Пахлавон Маҳмуд ҳақида. Ўзбек тили ва адабиёти. –Т.: 1971. №2.
4. Ифандияр М.Р. Библиография и характеристика некоторых произведений шейха Наджм Аддина Кубра и сочинений о нём. Международная конференция посвящённая шейху Наджм Аддину Кубра. 4- книга. – Мешхед: Культурный центр Посольства ИРИ в Туркменистане и Бюро исламских исследований Организации исламской культуры и связи, 2001.
5. Комилов Н. Нажмиддин Кубро. Рисола. – Т.: А.Қодирий номидаги халқ мероси нашриёти, 1995.
6. Мотлак М.Я. Правление (вилаят) и святой (вали) в мистицизме шейха Нажм ад-дина Кубра и Моулана Джелал ад-дина Руми насилия // Международная конференция посвящённая Шейху Наджм Аддину Кубра. 2-книга. – Ашхабад: Культурный центр Посольства ИРИ в Туркменистане при участии Бюро исламских исследований 2001.
7. Шайх Нажмиддин Кубро. Жамолинг менга бас. –Тошкент: Адабиёт ва санъат. 1994
8. Шайх Нажмиддин Кубро. Шарҳи рисолаи одобул зокирин. – Урганч: Хоразм, 1997.
9. Шайх Нажмиддин Кубро. Рубоийлар. // “Шарк юлдузи”. – Тошкент. 1988.
10. Ҳаққул И. Тасаввуф сабоқлари. Бухоро, 2000.

РЕЗЮМЕ

Ушбу мақолада Нажмиддин Кубро ва Пахлавон Маҳмуд тасаввуф таълимоти ва унинг маънавий негизлари, ахлокийлик, инсонийлик, тарбиявийлик ҳамда Пахлавон Маҳмуднинг ботини кубравия тариқати вакили сифатида бевоқифа жавонмардлик одобига алоқадор сўфий бўлганлигини, Пахлавон Маҳмуд, Шайх Кубродан ботиний иршод олганлиги, устоз ва шоғирд муносабатлари акс этган.

РЕЗЮМЕ

В данной статье изучены вопросы учения Наджмиддин Кубро и Пахлавана Махмуда и его духовных основ, нравственности, морали, гуманизма, воспитания, а также философско-нравственные основы суфизма Пахлавана Махмуда как духовного преемника и ученика Шейха Нажмиддина Кубро.

SUMMARY

This article examines the teachings of Najmiddin Kubro and Pakhlavan Makhmud and its spiritual foundations, morality, humanism, education, as well as the philosophical and moral foundations of Sufism of Pakhlavan Makhmud as the spiritual successor and disciple of Sheikh Najmiddin Kubro.

ШАХМАТ ТЎГАРАКЛАРИНИ ТАШКИЛ ЭТИШНИНГ ПЕДАГОГИК ВА ПСИХОЛОГИК АСОСЛАРИ

У.Қ.Холиқов – докторант

Гулистон давлат университети

Таянч сўзлар: шахмат тўғарақлари, ёшга оид хусусиятлар, жисмоний юқламалар, мактаб спорт кенгаши, мураббийлар гуруҳи, спортчи ўқувчилар гуруҳи.

Ключевые слова: шахматные кружки, возрастные особенности, физические нагрузки, школьный спортивный совет, тренерская группа, спортивная студенческая группа.

Key words: chess clubs, age characteristics, physical activity, school sport council, coaching group, sport student group.

Ишнинг долзарблиги. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 9 августдаги “Ўзбекистон Республикасида шахматни ривожлантириш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги ПҚ-3906-сонли қарорига мувофиқ мактаб дастурлари доирасида 150 та умумтаълим мактабларининг ўқувчиларини тажриба тариқасида шахматга ўқитишни ташкил этиш вазифаси белгиланган эди [2].

2021 йил 14 январда “Шахматни янада ривожлантириш ва оммавийлаштириш ҳамда шахматчиларни тайёрлаш тизимини такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида” Президент қарори қабул қилинди [3].

Шу қарор асосида 150 та умумтаълим мактабларининг ўқувчиларини тажриба тариқасида шахматга ўқитишни ташкил қилиш амалиёти кенгайтирилиб, яна қўшимча 150 та мактаб (шу жумладан, Қорақалпоғистон Республикаси ва вилоятларда (Тошкент вилоятидан ташқари) 10 тадан, Тошкент вилояти ва Тошкент шаҳрида 15 тадан мактаб) шахматга ихтисослаштирилади; тегишли 1000 та умумтаълим мактабида 2, 3 ва 4-синф ўқувчиларини “Жисмоний тарбия” фани доирасида 18 соатлик режа асосида шахматга ўқитиш йўлга қўйилади ҳамда уларга методик ёрдам кўрсатилади. Қолган барча мактабларнинг 2, 3 ва 4-синф ўқувчилари “Жисмоний тарбия” фани доирасида шахматга ўқитилади.

Шахматнинг фойдали хусусиятлари ҳақида жуда кўп илмий тадқиқотлар олиб борилган. “Шахматдавомли мантиқий фикрлашни ривожлантирувчи интеллектуал ўйинлар ичида энг асосийси ва

мураккаби”, ҳисобланади.

Афсуски, умумтаълим мактабларида бугунги кунда шахмат тўғарақларини ташкил этиш жараёнлари замон талабларига мос эмас. Мактаблардаги ташкил этилаётган шахмат тўғарақлари ўқувчиларни мунтазам равишда спорт билан шуғулланишига жалб қилиши, уларни шахмат ўқув курсида ўқитилиши, математика, психология, педагогика ва жисмоний тарбия билан боғлиқ бўлиб, ушбу фанларни ўзлаштиришда асосий омил бўлиб хизмат қилади.

Ишнинг мақсади. Умумтаълим муассасаларида шахмат тўғарақ ташкил этишдан мақсади – ўқувчиларнинг шахсий ва интеллектуал қобилиятларини ривожлантириш учун шароит яратиш ҳамда уларда умумий маданият, мантиқий, мустақил ва соғлом фикрлай олиш қобилиятини шакллантиришдан иборат [5].

Тадқиқот натижалари ва уларнинг муҳокамаси. Умумтаълим мактабларида шахмат тўғарақларини тизимий ташкил этишни ўрганиш асосида амалий тавсиялар ишлаб чиқиш лозим бўлади. Шуни инобатга олган ҳолда, ушбу мақолада биз икки босқичда олиб борилган тадқиқотларимиз натижаларини тақдим этамиз. Биринчи босқичда (2019 йил апрел-май) биз иккинчи ва учинчи синф ўқувчиларининг мантиқий фикрлаш жараёнини ўргандик. Тадқиқотда Сирдарё вилояти Гулистон шаҳаридаги 5-мактаб, Баёвут туманидаги 9-мактаб, Сурхандарё вилояти Термиз шаҳаридаги 14-мактаб, Термиз туманидаги 3-мактаб, Намаган вилояти Намаган шаҳаридаги 48-мактаб, Тўрақўрғон туманидаги 39-мактабларда олиб борилди.